

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 7

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 70 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 4-iyulda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori

Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIU professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori

Xajiye Baxtiyor Dushaboyevich, i.f.d., TDIU professori

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori

Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori

Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., (PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., (PhD) TAQU katta o'qituvchisi

Djudi Smetana, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Krissi Lyuis, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya

Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, PhD, professor of TDIU

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCEGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Avtosanoat korxonalari marketing strategiyasini takomillashtirish yo'llari.....	16
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, Zayniddinova Umida Djalolovna	
Mamlakat raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda maxsus iqtisodiy zonalar omilidan foydalanish istiqbollari	26
Izbosarov Boburjon Baxriddinovich, Abdurasulov Ravshanbek Xotam o'g'li	
Mahalla institutini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning institutsional tahlili	32
Bahridinov Viqorjon Akbar o'g'li	
Mamlakatimizda pillachilik biznesini rivojlantirish orqali mahsulot ishlab chiqarish va uni qayta ishlash holatining tahlili	37
Turgunov Odilbek Maripovich	
Etnografik turizmni tashkil etishning xorij tajribasi.....	41
I. Axmedov	
Xizmatlar sohasining milliy iqtisodiyotdagi rolini tahlil qilishning zamonaviy yondashuvlari.....	46
Xusanov Murodjon Sunnatullayevich	
Iqtisodiy o'sish tushunchasi va uning rivojlanish tarixi	54
Maksudov Avazbek Ulug'bek o'g'li	
Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni takomillashtirish asosida inson kapitalini rivojlantirish	59
Ubaydullaev G'ayrat Zuvaytovich	
O'zbekistonda aholi bandligini ta'minlashda oilaviy tadbirkorlikning o'rni	65
Baymanova Mavlyuda Djurayevna	
The Effect of Students' Financial Status on Academic Performance in Uzbekistan	70
Alimov Damirjon Odilovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasida xizmat ko'rsatish sohasida tadbirkorlik faoliyatining o'rni.....	76
Jusupova Anjim Tansiqbaevna	
Insurance Mechanisms in Foreign Trade: Mitigating Risk and Facilitating Global Commerce	82
Sohibjamol Abirkulova	
Nodavlat umumiy o'rta ta'lim maktabning faoliyati samaradorligini aniqlashda innovatsion usullardan foydalanish.....	87
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna	
Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalar hisobi va auditi bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda foydalanish imkoniyatlari	92
Xojimurodov Zuxriddin Shukurullo o'g'li	
O'zbekiston Respublikasi budjetining shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi	97
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna	
Mamlakat sanoatining barqaror rivojlanishida energosamaradorlikning roli	104
J. J. Yaxshilikov	
Сравнительный анализ состояния сферы услуг в регионах Андижанской области	109
Мусабоев Рустам Алижонович	
Hududlarda aholi bandligini oshirish va kambag'allikni qisqartirishda ishlab chiqarish sanoatining o'rni (Qashqadaryo viloyati misolida).....	114
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Baxronov Baxriddin Najmiddinovich	

Banklarning qimmatli qogʻozlar bozoridaqi faoliyatini takomilashtirish yoʻllari.....	118
Ermatov Utkirbek Baxodirjonovich	
Развитие цифровой экономики в Узбекистане, ее плюсы и минусы	122
Раупова Мухлисахон Ибрахимжон кизи, Мамбетова Мадина Зоҳид кизи, Алижоновa Малика Алижон кизи, Хакимова Нигора Бахтиёрoвнa	
Investment Management is an Important Factor of Economic Development.....	127
Yuldasheva G. A., Ziyayev Dilshodjon	
Oʻzbekistonda moliyaviy texnologiyalar sanoatining rivojlanish istiqbollari.....	130
Rustamov Jasurbek Ravshanbek oʻgʻli	

XIZMATLAR SOHASINING MILLIY IQTISODIYOTDAGI ROLINI TAHLIL QILISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

ORCID-0009-0005-4304-5801

Xusanov Murodjon Sunnatullayevich

Qo'qon universiteti Exam Control departamenti boshlig'i,
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada milliy iqtisodiyotda xizmatlar sohasi rolining tahlil qilish, xizmatlar sohasida hajm yaratuvchi hamda mazkur sohada faoliyat yurituvchi subyektlarning tahlili, O'zbekistonda xizmatlar sohasining rivojlanib borish dinamikasi va tendensiyalari tahlili ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: milliy iqtisodiyot, iqtisodiy-statistik tahlil, xizmat ko'rsatish sohasi, xizmatlar turlari, xizmatlar sohasini rivojlantirish, moliyaviy xizmatlar tahlili, tamoyil.

Abstract: This article shows the analysis of the role of the service sector in the national economy, the analysis of the entities that create volume in the service sector and those operating in this sector, the analysis of the dynamics and trends of the development of the service sector in Uzbekistan.

Key words: national economy, economic-statistical analysis, service sector, types of services, development of the service sector, analysis of financial services, principle.

Аннотация: В данной статье представлен анализ роли сферы услуг в национальной экономике, анализ субъектов, создающих объём в сфере услуг и осуществляющих деятельность в этой сфере, анализ динамики и тенденций развития сферы услуг. сфера услуг в Узбекистане.

Ключевые слова: национальная экономика, экономико-статистический анализ, сфера услуг, виды услуг, развитие сферы услуг, анализ финансовых услуг, принцип.

KIRISH

Xizmat sohasining keng ko'lamligi nuqtai-nazaridan mazkur strategiyaning deyarli barcha ustuvor yo'nalishlaridagi chora-tadbirlarning ijrosi xizmatlar sohasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, pirovardida, bevosita yoki bilvosita uning rivojlanishiga olib keladi.

"O'zbekiston-2030 strategiyasi" doirasida belgilangan tadbirlarni amalga oshirish pirovardida, mamlakatimiz iqtisodiyotini xizmatlar sohasi bilan uzviy bog'liqlikda jadal rivojlantirish va diversifikatsiya qilishga erishiladi. Bir so'z bilan aytganda, "Halq manfaatlarini yo'lida xizmat qilish" tamoyili ostida har tomonlama rivojlantirishga zarur poaydevor bo'lib xizmat qiladi.

Bugungi globallashuv jarayonlari, turli hil yangi chaqiriq va nomuvofiqliklar jahon, shu jumladan, mamlakatlar iqtisodiyotining transformatsiyasi va diversifikatsiyasiga olib kelmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Ergashxodjayeva Sh.D., Yusupov M.A., Hakimov Z.A., Abduraxmanova M.M o'quv qo'llanmasida sanoat tovarlari va xizmatlarining ijtimoiy-iqtisodiy asoslari, mohiyati, tasnifi, maqsad va vaziflari bayon etilgan. Unda sanoat haridlari va xaridorlarning hulq-atvori, xoridor va sotuvchilarning o'zaro munosabatlari, sanoat bozorini segmentlash va pozitsiyalashtirish, yangi mahsulotni ishlab chiqish strategiyasi, sanoat tovarlari narxini shakllantirish strategiyasi, sanoat distributsiya strategiyasi, sanoat sotuvlarini boshqarish, xizmatlar sohasida kommunikatsiyalar va sanoat marketingida rejalashtirish masalalari keng yoritilgan. Shuningdek, xizmatlar sohasi va uning mohiyati, o'ziga xos xususiyatlari, servis sanoatida haridorlar risklari va haridorlar xulq-atvori, xizmatlar sohasida sifat va xizmat ko'rsatish standartlari, xizmatlarni taqdim etish jarayoni, servis xizmatlari mohiyati va ularni tasniflash, xizmatlarni taqsimlash kanallari, xizmatlar sohasi majmuida kommunikatsiya, xizmatlar sohasi korxonalarida ichki marketing hamda xizmatlar sohasida brend siyosati masalalariga katta e'tibor berilgan.

Skott Morrisonning ta'kidlashicha, Avstraliya iqtisodini "juda ko'nikib qolmasdan oldin" hukumat yordamidan "yo'l-yo'lakay olib tashlash" va "moliyaviy yordamlardan voz kechish" juda muhim deb ta'kidlaydi.

Bunga asosiy sabab xizmat ko'rsatish sohasida jadal rivojlanishdir. Chunki inson bor ekan unga moddiy va nomoddiy xizmatlar kerak. Xizmat ko'rsatishni biznes bilan chambarchas bog'liq deb biladi. O'z hukumatining kelgusi uch-besh yil ichida iqtisodiy o'sishni tiklash rejalarini haqida so'zlagan nutqida Morrison shunday dedi: "Biz o'z biznesimizga ushbu inqirozdan chiqish yo'lini topishga imkon berishimiz kerak. Bu esa biznesimizni tezlashtirishi mumkin bo'lgan narsalarga e'tibor qaratishni anglatadi" deb ta'kidlaydi.

Den Xertog daromad modeli va biznes hamkorlari bilan 4 o'lchovli modelni taqdim etadi. Ushbu 4 o'lchovli modelni "Zamonaviy xizmatlarning innovatsion asosi" maqolasida xizmat ko'rsatadigan mantiqni va zamonaviy ma'lumotlar va texnologiyaga asoslangan dunyoni ta'sirchanligini oshirishga xizmat qiladi deb aytib o'tgan.

K.Xaksiver, B.Render, R.S.Rassel, R.G.Merdik "Upravleniya i organizatsiya v sferi uslug: teoriya i praktika" (Service management and Operation) Ushbu asarda servis iqtisodiyotining shakllanishi va rivojlanib borishi, xizmat ko'rsatish sohasida mehnatni ilmiy asosda tashkil etish va boshqarish tizimi, uning usuli va vositalari, xizmat.

F.O. O'roqovning "Mamlakatimiz iqtisodiyotida xizmatlar sohasining ahamiyati va uning rivojlanishi" nomli asarida "Iqtisodiy sohada xizmatlar sohasining o'sishi bozor sharoitidagi, ko'rsatilgan xizmatlar uchun to'lovni qabul qilish tezligi va material sarfining kamligi, bu qo'shilgan qiymatning oshishi va pirovardida yalpi ichki mahsulotning oshishiga olib keladigan muhim omillar bilan bog'liqdir".

O. Azimov va O. Tojiddinovlarning hammuallifligida "Xizmat ko'rsatish va servis sohasining rivoji aholining farovon hayoti ko'zgusi" nomli asarida "Iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish va tarkibiy o'zgartirish bo'yicha aniq yo'naltirilgan kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish natijasida xizmat ko'rsatish sohasining yalpi ichki mahsulotdagi ulushini oshirishga xizmat qiladi", deya aytib o'tgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ilmiy tadqiqot davomida analiz va sintez, analitik tahlil, qiyosiy tahlil usullaridan samarali foydalanilgan. Tadqiqotimizda qiyosiy tahlil, analitik tahlil yo'nalishlari orqali muammoni chuqurroq o'rganishga harakat qilingan. Muammoni yechimiga olib boruvchi strategik yo'nalishlar belgilangan. Tadqiqot obyekti sifatida xizmat ko'rsatish sohasida tanlab olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jahon iqtisodiyoti xizmatlarga tobora ko'proq bog'liq bo'lib bormoqda. Garchi eng rivojlangan davlatlar hanuzgacha "sanoatlashgan iqtisodiyot" deb atalsada, ularning barchasi xizmat ko'rsatish iqtisodiyotiga aylangan haqiqatdir. Bu esa, o'z navbatida, global iqtisodiyotning turli qismlari va alohida milliy iqtisodiyotlar o'rtasida mavjud bo'lgan muhim bog'liqliklarni yaqqol namoyon etadi. Demak xizmat ko'rsatish sohasi aholining barcha qatlamlarini qamrab oladi va jamiyatda sodir bo'layotgan deyarli barcha ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarga ta'sir qiladi, bu esa, o'z navbatida, masalaning dolzarbligi va ahamiyatini namoyon etadi. Buni mamlakatlarning iqtisodiyoti tarkibida ham ko'rish mumkin, ya'ni xizmat ko'rsatish sohasi mamlakatlar yalpi ichki mahsulotning asosiy manbai hisoblanadi. Shu bilan birga, xizmatlarning yalpi ichki mahsulotdagi ulushidan kelib chiqib, mamlakatning iqtisodiy tuzilishi va rivojlanishidagi farqlarni tahlil qilish mumkin. Demak, xizmatlar sohasini rivojlantirish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish mumkin.

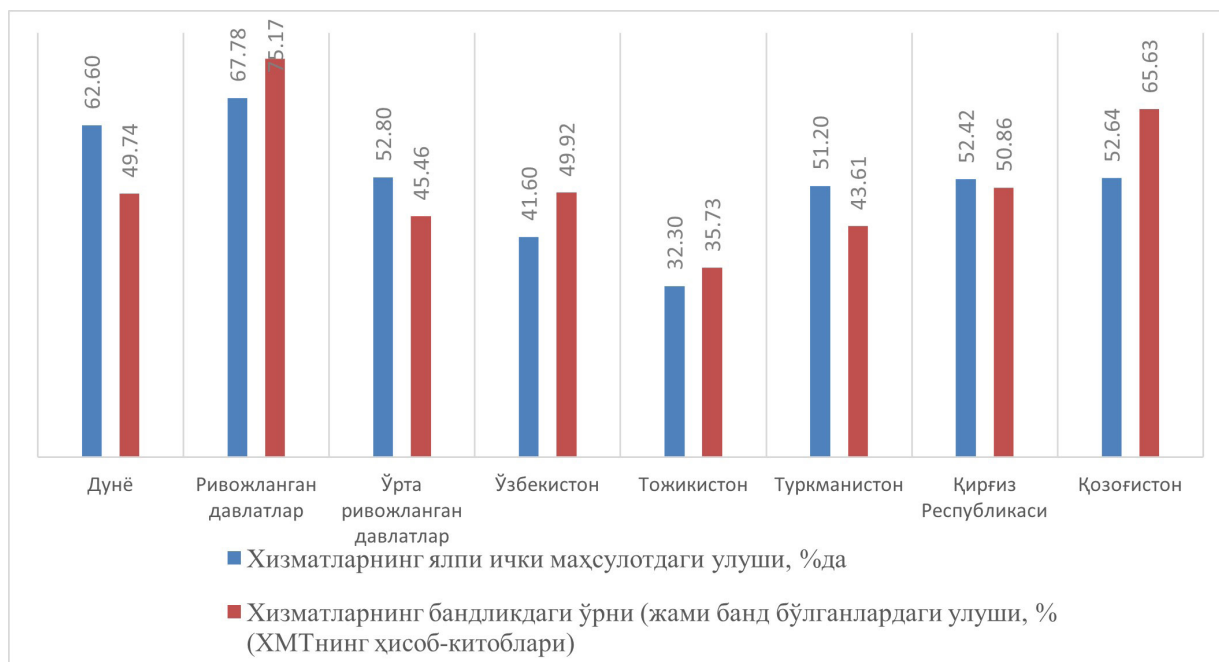
Jahon bankining 2022-yil hisobotiga ko'ra dunyo bo'yicha xizmatlarda qo'shilgan qiymatning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi o'rtacha 62,6 %ga, bandlikdagi o'rni (jami band bo'lganlardagi ulushi) esa 49,7 %ga baho-moqda¹. Jumladan, Jahon bankining "World development indicators" axborot tizimida keltirilgan ma'lumotlar asosida quyidagi 1-rasmda, jahonda xizmatlar sohasining yalpi ichki mahsulotni shakllantirishdagi roli va bandlikni ta'minlashdagi o'rnini ko'rishimiz mumkin.

Ko'rishimiz mumkinki, rivojlangan davlatlarda xizmatlarning yalpi ichki mahsulotidagi ulushi (67,8 %) o'rta rivojlangan (52,8 %) davlatlardan yuqori. Xizmatlarning bandlikdagi, ya'ni jami band bo'lganlardagi ulushi ham mos ravishda 75,2 % va 45,5 %ni tashkil etmoqda.

Bundan tashqari, mintaqalar bo'yicha raqamlarni tahlil qilsak, yuqori ulushlar Yevropa ittifoqi mintaqasiga to'g'ri kelib, xizmatlarning yalpi ichki mahsulotidagi ulushi 64,7 %ni, bandlikdagi, ya'ni jami band bo'lganlardagi ulushi 71,5 %ni tashkil etmoqda. Yevropa va Markaziy Osiyo (rivojlangan davlatlardan tashqari) mintaqasida mos ravishda 63,4 % va 68,1 %ga, Sharqiy Osiyo va Tinch okeani mintaqasida nisbatan past ko'rsatkichlar, ya'ni mos ravishda 56,6 % va 48,6 %ga to'g'ri kelmoqda.

Markaziy Osiyo davlatlari kesimida solishtirilganda, yetakchilik Qozog'iston Respublikasiga tegishlidir. Xususan, Qozog'iston Respublikasida xizmatlarning yalpi ichki mahsulotidagi ulushi 52,6 %ni, bandlikdagi, ya'ni jami band bo'lganlardagi ulushi 65,6 %ni tashkil etmoqda.

¹ Jahon banki hisoboti: World Development Report 2022: Finance for an Equitable Recovery // <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2022>.

1-rasm: Xizmatlarning yalpi ichki mahsulot va jami band bo'lganlardagi ulushi (2022-yil yakunlari, %da)²

Keyingi o'rinlarda Qirg'iz Respublikasi mos ravishda 52,4 % va 50,9 % bilan ikkinchi o'rinni egallamoqda. Turkmaniston esa xizmatlarning yalpi ichki mahsulotidagi ulushi bo'yicha (51,2 %) uchinchi, bandlikdagi, ya'ni jami band bo'lganlardagi ulushi bo'yicha esa (43,6 %) to'rtinchi o'rinni egallamoqda.

O'zbekiston Respublikasi xizmatlarning yalpi ichki mahsulotidagi ulushi bo'yicha to'rtinchi (41,6 %) va bandlikdagi, ya'ni jami band bo'lganlardagi ulushi bo'yicha (49,9 %) uchinchi o'rinda. So'nggi o'rinlarda Tojikiston Respublikasi bo'lib, xizmatlarning yalpi ichki mahsulot va jami band bo'lganlardagi ulushi mos ravishda 32,3 % va 35,7 % ni tashkil etmoqda.

O'z navbatida, xizmatlar sohasi nafaqat yalpi ichki mahsulot va bandlik ko'rsatkichlariga, balki, iqtisodiyotning qolgan barcha tarmoqlariga ham bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Chunki, qaysi sohani ko'rmaylik, hoh u sanoat bo'lsin, hoh qishloq xo'jaligi, savdo-sotiq, qurilish, ta'lim, sog'liqni saqlash, turizm va boshqalar, ularning barqaror faoliyatida xizmatlar o'rni beqiyos.

Ayrim rivojlangan va rivojlanishning o'rta darajasidan yuqori bo'lgan davlatlar bilan O'zbekiston Respublikasining yalpi ichki mahsulotidagi tarmoqlarning ulushini solishtirib ko'rsak (1-jadval).

1-jadval: Bir guruh davlatlar bo'yicha yalpi ichki mahsulotidagi tarmoqlarning ulushi (%da)³

	Qishloq xo'jaligi			Sanoat			Xizmatlar		
	2002	2012	2022	2002	2012	2022	2002	2012	2022
Rivojlangan davlatlar									
AQSH	1,0	1,1	1,0	20,6	19,2	20,1	74,9	76,2	77,6
Buyuk Britaniya	0,9	0,6	0,8	21,3	18,3	16,7	67,8	70,4	72,2
Germaniya	0,9	0,9	0,9	26,4	27,3	26,7	63,1	61,7	62,7
Fransiya	2,0	1,6	1,9	20,6	17,9	16,8	67,4	70,3	70,7
Italiya	2,4	2,0	1,8	24,0	21,3	23,8	63,7	66,4	64,3
Yaponiya	1,4	1,1	0,9	30,2	26,6	26,2	68,3	71,7	69,9
Shvetsiya	1,9	1,5	1,5	25,6	23,0	24,0	61,2	64,2	63,6
Rivojlanishi o'rta darajadan yuqori bo'lgan davlatlar									
Livan	5,7	3,8	1,4	19,1	15,5	6,8	60,2	73,0	94,1
Qozog'iston	8,0	4,3	5,4	35,8	36,3	35,0	50,5	51,4	52,6
O'zbekiston	34,5	32,6	24,9	22,2	23,0	33,5	37,9	39,4	41,6

² Jahon bankining axborot tizimi: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>.

³ Jahon bankining axborot tizimi: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>.

Ko'rish mumkinki, mintaqalar bo'yicha yetakchilik iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti mintaqasiga to'g'ri kelib, xizmatlar sohasida qo'shilgan qiymatning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 70,1 %ni, Yevropa hududida esa bu ko'rsatkich 64,8 %ni tashkil etmoqda. Rivojlanish darajasidan kelib chiqib tahlil qiladigan bo'lsak, rivojlanishning o'rta darajasidan yuqori bo'lgan davlatlar guruhida bu ko'rsatkich 53,4 %ga, o'rta rivojlanish darajasida bo'lgan davlatlar guruhida 52,4 %ga va rivojlanishi ortda qolayotgan davlatlar guruhida 34,4 %ga to'g'ri kelmoqda. Umuman olganda, davlatlar kesimida Livan 94,1 % bilan yetakchilik qilmoqda. Luksemburg 80,4 % bilan top o'ntalikni yakunlamoqda. Amerika Qo'shma Shtatlari 77,6 % bilan 16-o'rinni, Buyuk Britaniya 72,2 % bilan 26-o'rinni, Singapur 70,8 % bilan 28-o'rinni, Yaponiya 69,9 % bilan 31-o'rinni, MDH davlatlari orasida Ukraina 60,8 % bilan 71-o'rinni, Gruziya 59,6 % bilan 76-o'rinni, Qozog'iston 52,6 % bilan 117-o'rinni, Qirg'iz Respublikasi 52,4 % bilan 120-o'rinni, O'zbekiston esa 41,6 % bilan 170-o'rinni egallamoqda. Bu esa, ko'rsatkichlar davlatlarning rivojlanish darajasi bilan ularning yalpi hududiy mahsulotidagi xizmatlarning ulushi o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi.

Demak, xizmatlarning rivojlanishi va yalpi hududiy mahsulotidagi ulushining ortib borishi davlatning taraqqiyot darajasini ham ifodalab beradi. O'z navbatida, xizmatlar sohasiga chambarchas ravishda sanoat tarmog'i ham nisbatan barqaror rivojlanish tendensiyalarini saqlab qolmoqda. Demak, xizmatlar sohasining rivojlanib borishi, boshqa sohalarga ham muayyan darajada o'z ta'sirini ko'rsatib boradi.

Yuqoridagilar, fikrimizni tasdiqlaydi va dissertatsiya ishining dolzarbligini belgilab beradi. Shu o'rinda, uzoq vaqt davomida xizmat ko'rsatish sohasi dunyo iqtisodichilarida katta qiziqish uyg'otmadi va faqat so'nggi o'n yilliklarda yuzaga kelgan turli xil ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar va yangilanishlar davrida ularning e'tiborini jalb qila boshladi. Asosiy e'tiborni esa, iqtisodiy rivojlanish bilan chambarchas bog'liq bo'lgani holda, uning u yoki bu voqe'likka ta'sirining to'la o'rganilmanligi bo'ldi.

Umuman olganda, xizmatlar sohasi bo'yicha ko'plab xorijiy va milliy olimlar ilmiy izlanishlar olib borishgan. Xususan, tovar va xizmatlar bozorining o'ziga xos xususiyatlari va dastlabki qirralari A. Smit, D. Rikardo, J.B.Sey, K.Marks va boshqa iqtisodchi olimlar tomonidan o'rganilgan.

J.B. Sey bozor muvozanatini ta'minlashda asosiy e'tiborni tovarni ayirboshlash masalalariga qaratgan. O'z navbatida, "bozor"ga birinchi ta'rifni A.Smit bergan. Chunki, bu tushuncha tovar va xizmatlar bozorining ilk ko'rinishi sifatida paydo bo'lgan. Ya'ni, bu "oldi-sotdi jarayoni shakli" bo'lib, boshqa ta'riflar shuning to'g'ri va asosli ekanligini isbotlagan. Bozorlar tovar va xizmatlar bozorining haqiqiy asosini tashkil etib, keyinchalik ularning klassik turlari shakllana boshlagan.

K.Marks va F.Engels o'z ishlarida xizmatlarga quyidagicha ta'rif berishgan: "xizmatlar – fuqarolarga, ularning nomoddiy ehtiyojlarini qondirish, masalan, ishchanligi va ruhiy sog'ligini saqlab turish uchun amalga oshiriladi".

Z.I. Belikina, D. Bell, T.D. Burmenko, F. Kotler, K. Lavlok, Ye.A. Razomasova, O.N. Balayeva, L. Demidova, B.A. Rayzberg kabi xorijiy iqtisodchi olimlarning tadqiqotlari xizmatlarning terminologik asoslarini o'rganishga bag'ishlangan. Shu o'rinda, ularning aksariyati "xizmat" tushunchasini ushbu faoliyat turiga xos bo'lgan maxsus xususiyatlar yordamida ko'rib chiqadilar.

Katta Iqtisodiy Ensiklopediyada xizmatlarni "moddiy shaklga ega bo'lmagan, iste'mol qiymati, mehnatning moddiy mahsulotidan farqli o'laroq, amaldagi mehnatning foydali samarasida bo'lgan o'ziga xos mehnat mahsuloti", deb keltirib o'tiladi.

B.A. Rayzberg tahririyati ostida tayyorlangan yana bir ijtimoiy-iqtisodiy lug'atda "xizmatlar" narsa shaklida emas, balki faoliyat shaklida taqdim etiladigan imtiyozlar sifatida baholanadi.

Bu masalani o'rganishga mamlakatimiz olimlari ham katta hissa qo'shmoqdalar. Masalan, Z.G.Qudratov o'z asarlarida xizmat ko'rsatish sohasining mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashga qo'shayotgan munosib hissasini asoslagan va xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish zaxiralarni aniqlab bergan.

D.M. Karimovanning tadqiqotlarida xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish va uni tartibga solish, shu - ningdek, barqaror rivojlanish va eksport salohiyatini oshirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash masalalarini batafsil o'rganilgan.

Aholi ehtiyojlarini qondirishda tovar va xizmatlar bozorlarining o'ziga hos o'rnini inobatga olgan holda, mazkur masala aholining moddiy farovonligini ta'minlash bilan bog'liq bo'lganligi uchun, har bir mamlakatda bunday ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni kengroq o'rganish maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki, iqtisodiy munosabatlarning rivojlanishi tovar va xizmatlar bozorining shakllanishiga, bu bozorning taraqqiyot ettirishda turli yondashuv va qarashlarning paydo bo'lishiga olib keladi.

Professor Sh. Shodmonovning fikricha, obyektiga ko'ra sotiladigan va sotib olinadigan tovarlar va xizmat turlari bo'yicha quyidagilarga bo'linadi:

- iste'mol tovarlari va xizmatlar bozori;
- ishlab chiqarish vositalari bozori;

- ishchi kuchi (resurslar) bozori;
- valyuta bozorlari va fond birjalari;
- ilmiy-texnika kashfiyoti va innovatsion ishlanmalar bozori (intellektual salohiyat bozori).

Boshqa mualliflarning fikricha, xizmatlar sohasining o'ziga hosligi bo'lib, o'ziga xos xususiyatlari bo'yicha klassik turdagi erkin bozor, egiluvchanlik, kon'yunkturalik, bo'g'inlashtirilgan va mahalliy joylarga bog'langan kabi xususiyatlarga ega bo'lgan bozorlarga farqlanadi.

Biroq, bozorlarning faoliyatiga qarab, ularni boshqacha shaklda ham guruhlash, ya'ni, ijtimoiy ishlab chiqarish jarayonida tovarning ishlatilish hususiyatiga ko'ra, quyidagi guruhlarga bo'linishi mumkin:

- a) ishlab chiqarish vositalari bozorlari;
- b) xalq iste'moli mollari bozorlari;
- d) xizmatlar bozori;
- e) uy-joy bozori va h.k.

Xizmatlar sohasining jadal rivojlanishining asosiy bosqichi, qo'l mehnatidan voz kechib ommaviy ravishda avtomatlashtirish jarayoniga o'tish davri bilan mos keladi. O'z navbatida, xizmatlar sektorining rivojlanganlik darajasi sanoatlashtirishdan keyingi bosqichdagi iqtisodiyotning shakllanganligidan dalolat beradi.

Jahon iqtisodiyotida xizmatlar sohasining faol rivojlanishi qator omillar ta'siri bilan bevosita bog'liq bo'lib, ularning asoslari sifatida quyidagilarni keltirib o'tishimiz mumkin:

- iste'mol doirasining kengayishi va murakkablashishi;
- ilmiy-texnikaviy taraqqiyot;
- iqtisodiy omillarning ta'siri;
- turli xizmat turlariga ehtiyojning ortishi;
- ijtimoiy-demografik omillarning ta'siri;
- bozor infratuzilmasining rivojlanishi;
- iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilar o'rtasidagi munosabatlarning takomillashishi;
- raqamli iqtisodiyotning hayotimizga kirib kelishi va b.

Xizmat ko'rsatish tasnifi xususida fikr yuritilganda, shuni alohida ta'kidlash joizki, xizmatlar sohasining rivojlanganlik darajasiga ko'ra turli mamlakat va mintaqalarda xizmatlar turi va ularning tasniflagichlari son, sifat va tarkib jihatidan farq qiladi.

Shu bois, xizmatlarning xalqaro savdosini boshqarish va tartibga solish maqsadida Xalqaro Valyuta Jamg'armasi ularni ikki guruhga ajratadi⁴:

1. Oldi-sotdi qilinadigan xizmatlar.
2. Oldi-sotdi qilinmaydigan xizmatlar.

Shu o'rinda, xizmat ko'rsatish sifatiga ta'rif berishda iste'molchilarning nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy ehtiyojlarini ham qondirishga e'tibor qaratish lozim. Agar ushbu nazariy xulosadan kelib chiqadigan bo'lsak, xizmat sifatiga quyidagicha ta'rif berish mumkin: xizmat sifati deganda kam xarajatlar bilan tegishli darajada moddiy va ma'naviy jihatdan naf keltiradigan, jamiyatning (odamlar, korxonalar va davlatning) xizmatlarga bo'lgan ehtiyojini to'laigicha yuqori saviyada qondirishga qaratilgan nuqsonsiz xizmatlar majmuasi tushuniladi.

Ushbu ta'rifda xizmat sifatini to'liq ifoda etish uchun tegishli jihatlar o'z o'rnini topgan. Bular quyidagilarda namoyon bo'ladi: birinchidan, mazkur ta'rifda xizmatning iste'molchilari o'z ifodasini topgan bo'lsa, ikkinchidan, xizmatlarga bo'lgan ehtiyojning to'laigicha yuqori saviyada qondirilishi lozimligi e'tirof etilgan. Uchinchidan, har qanday xizmat kam xarajatlar bilan amalga oshirilsa ushbu xizmatni taqdim etuvchi uchun samarali bo'ladi, ya'ni xarajatlar kamayadi, qo'shilgan qiymat oshishi mumkin, va eng avvalo, raqobatbardoshlik oshadi. Shu tufayli mazkur ta'rifda kam xarajatlar bilan tegishli darajada naf keltiradigan xususiyatlar majmuasi ham o'z

4 <https://www.imf.org/external/np/sta/itserv/methdev.htm>.

ifodasini topgan. Eng muhimi, “xizmat sifati” deganda nuqsonsiz xizmat tushuniladi. Ko‘rinib turibdiki, xizmat sifatiga berilgan mazkur ta’rif barcha jihatlarini qamrab olgan.

Ta’kidlash lozimki, xizmat ko‘rsatish sohasi odamlar hayotini yaxshilashga qaratilgan, bu esa benihoya keng qamrovli, tarmoqlari va ko‘lami juda keng jarayon. Ushbu soha odamlarga munosib sharoit yaratib berish bilan birga mamlakat yalpi ichki mahsulotida ham o‘zining sezilarli o‘rniga ega bo‘lib bormoqda. Aynan shuning uchun ham, hozirgi kunda iqtisodiyotni rivojlantirish muammolarini hal etishda tovar va xizmatlar bozori alohida o‘rin tutmoqda.

Tovar va xizmatlar bozori, ularning samarali faoliyat ko‘rsatishi, bir tomondan iste’molchilar, ya’ni aholi turmush darajasi va sifatini oshirishning muhim vositasi bo‘lsa, ikkinchi tomondan ushbu tovar va xizmatlarni ishlab chiqaruvchi subyektlarning doimiy, uzluksiz faoliyat yuritishi, kengaytirilgan takror ishlab chiqarishni amalga oshirish uchun barcha zarur sharoitlarni yaratib beradi.

Xizmatlar bozorining farqlanadigan asosiy jihatlari quyidagilar:

- 1) xizmatlarni joylashtirishning qulayligi va osonligi;
- 2) rivojlangan bozor talablariga javob berishi va alohida yangi turdagi xizmat yo‘nalishlarini rivojlanib boshishi;
- 3) taraqqiyot va xizmatlarga bo‘lgan e’tiborning kengayishi;
- 4) aholi guruhlarining o‘zgarishlarga tez moslashuvchanligi;
- 5) yuqori foyda olish imkoniyati.

Xizmatlar sektori xalqaro va milliy miqyosda qo‘llaniladigan turli tasniflarga guruhlangan ko‘plab faoliyat turlarini o‘z ichiga oladi. Xususan, Jahon savdo tashkiloti klassifikatsiyasiga ko‘ra 150 dan ziyod xizmat turlari 12 sektorga ajratiladi. Bular: ishbilarmonlik xizmatlari; aloqa xizmatlari; qurilish va unga bog‘liq muhandislik xizmatlar; tarqatish xizmatlari; ta’lim xizmatlari; atrof-muhitni himoya qilish bilan bog‘liq xizmatlar; moliyaviy xizmatlar; sog‘liqni saqlab ijtimoiy xizmatlar; turistik va u bilan bog‘liq xizmatlar; dam olish, madaniy va sport tadbirlarini tashkil etish xizmatlari; transport xizmatlari; ro‘yxatga kiritilmagan boshqa xizmatlar.

Bu kabi boshqa xalqaro klassifikatsiyalarni ham keltirib o‘tish mumkin, shu bilan birga, mamlakatlarning ham tashkiliy va boshqa o‘ziga hos jihatlaridan kelib chiqib toifalashlarda farqlar kuzatilishi mumkin.

O‘zbekistonda ham xizmatlar sohasi rivojiga alohida e’tibor qaratilib, mamlakatning rivojlanish dasturlari, shuningdek, soha va yo‘nalishlarni rivojlantirish bo‘yicha maqsadli dasturlarda ham xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish masalalariga alohida yondashilgan, mazkur dasturlardan kelib chiqib, tasniflash, xizmatlarning statistik hisobini yuritish bo‘yicha milliy-uslubiy amaliyot yo‘lga qo‘yilgan.

Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-maydagi PQ-1754-sonli “2012–2016-yillarda O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish dasturi to‘g‘risida”gi va 2013-yil 17-apreldagi “2012–2016-yillarda qishloq joylarida xizmat ko‘rsatish va servis sohasini jadal rivojlantirish yuzasidan qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-1957-sonli qarorlari mamlakatimizda xizmat ko‘rsatish sohasining yanada rivojlanishiga keng imkoniyatlar yaratib bergan.

Ma’lumki, xizmatlar sohasining rivojlanishida kichik biznesning hissasi ortishi servis va xizmatlar sohasi tarmoqlari rivojida muhim omillardan biriga aylandi. Bu sohada kichik korxonalar va mikrofirmalar uchun kreditlash va imtiyozli soliqqa tortish biznesni rivojlantirish va xizmatlarni kengaytirish uchun rag‘bat bo‘ldi. Yalpi ichki mahsulot tarkibida tadbirkorlikning ijobiy va yuqori bo‘lishi avvalo, tadbirkorlik faoliyati orqali tovar va xizmatlar bozorining yanada faollashayotganligi, uning talab va taklif asosida tartibda solinishi hamda bozor mexanizmining yaxshi tuzilganligidir.

Shuningdek, kichik biznes va tadbirkorlik sohasining yetakchi o‘rinni egallashining asosiy sababi kasanachilik aloqalarining yaxshi rivojlanib borayotganligi, fermer va dehqon xo‘jaliklarining barqaror rivojlanayotganligi kabilardan iborat. Demak, yalpi ichki mahsulot tarkibida tadbirkorlikning ulushi qanchalik yuqori bo‘lsa, tovar va xizmatlar bozori faoliyatining rivojlanishiga shunchalik ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. O‘zbekistonda tadbirkorlik shakllari bo‘lgan xo‘jalik yurituvchi subyektlar tovar va xizmatlar bozorida o‘ziga xos o‘rinni egallab, chakana savdo aylanish hajmidagi hissasi yuqori salmoqqa egaligi bilan ajralib turadi.

Demak, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik milliy iqtisodiyotning yetakchi tarmog‘i, respublika iqtisodiyotining yuqori ijtimoiy ahamiyatga ega muhim manbalaridan biridir. Shuning uchun kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish O‘zbekistonda davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib hisoblanadi. Buni raqamlarda ham ko‘rishimiz mumkin, masalan, xizmatlar sohasida kichik biznesning ulushi bugungi kunga kelib 49,4 %ni tashkil etmoqda⁵.

5 Statistika agentligi ma’lumotlari: <https://stat.uz/uz/>

2-rasm: Hududlarning mamlakat xizmatlar hajmini shakllantirishdagi o'ri (2023-yil yakunlari, jamiga nisbatan %da)⁶

Fikrimizcha, bu boradagi yutuqlar bilan birga bir qator kamchiliklar ham uchraydi, masalan nafaqat respublika, balki hududlar kesimida ham xizmat sohasining rivojlanish darajasida keskin tafovutlar kuzatiladi. Bunday tafovutlarni yuqoridagi 2-rasmda ham ko'rishimiz mumkin. Asosiy ulush Toshkent shahri hissasiga to'g'ri kelganligi (41,1 %) sababli boshqa hududlarning ulushi aks ettirilgan.

Shuningdek, aholiga turli-tuman xizmatlar ko'rsatish qishloq joylarida yaxshi yo'lga qo'yilmagan, demak mavjud imkoniyatlardan xali-xanuz to'la-to'kis foydalanilmagan. Qishloq aholisining tovarlar bilan ta'minlanish darajasi ham shahar aholisiga nisbatan ancha past. Bu esa kelajakda nafaqat shaharlarda, balki qishloq joylarida ham tovar va xizmatlar bozorini rivojlantirish samaradorligini oshirishni taqozo etadi.

Xizmatlar sohasidagi mazkur nomutanosibliklarni, ayniqsa shahar va qishloq joylarida bartaraf etish, barcha hududlarda barqaror rivojlanishni rag'batlantirish va jadallashtirish, shu asosda mamlakat iqtisodiyotining taraqqiyotida xizmat ko'rsatish sohasining o'ri va ahamiyatini oshirish maqsadida 2012–2016-yillarda O'zbekiston Respublikasida xizmatlar sohasini rivojlantirish dasturi qabul qilingan.

Mazkur dastur o'n uch turdagi: aloqa va axborotlashtirish, kompyuterda dasturlashtirish, moliya, transport, qurilish, texnologik uskunalar va qishloq xo'jaligi texnikasini ta'mirlash, texnik xizmat ko'rsatish, savdo va umumiy ovqatlanish, ta'lim va sog'liqni saqlash, turizm hamda maishiy xizmatlarni ustuvor yo'naltirishga qaratilgan.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 21-dekabrda "2017–2019-yillarda to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari dasturi to'g'risida"gi qarori sohada yangi imkoniyatlar eshigini ochib berdi.

Mazkur dasturda 2020-yilga qadar yurtimizda yetishtirilgan paxta tolasini to'liq qayta ishlash, sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish va eksport salohiyatini 2,7 barobardan ko'proqqa oshirish hamda ichki va tashqi bozorga yetkazib berish nazarda tutilgan. Bu esa, yengil sanoat tarmog'ining yangi raqobatbardosh qiyofasini yaratish va jahon savdo maydonlariga ishonchli kirib borish kafolatlarini ta'minlab bergan.

Tahlillarga ko'ra, mazkur dasturni hayotga joriy etilishi natijasida 2019-yilda ip-kalava eksporti (jami eksportda) 5,4 % bo'lgan bo'lsa, 2022-yil yakuni bilan 7,5 %ni tashkil etmoqda. Demak, yarim tayyor va tayyor, yuqori qiymatli mahsulotlarni eksport qilish masalasiga ustuvor vazifa sifatida qaralgan. Shuningdek, tayyor mahsulotlar ulushi umumiy ishlab chiqarishning 47 %ni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda 65,5 %ga, eksport tarkibidagi ulushini esa 41 %dan 70 %gacha yetganini ko'rishimiz mumkin⁷.

Bu borada yana bir muammoga e'tibor qaratmoqchimiz. Xizmatlar ko'rsatish sohasida aholining ish bilan bandligini ta'minlash, ayniqsa kasanachilikni rivojlantirish hisobiga mehnatga layoqatli qatlamning samarali bandligini ta'minlash masalalari.

Shu o'rinda O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Yurtimizda yiliga 1,5 million odamni ishga joylashtirishga ehtiyoj bo'lsa-da, o'tgan yili Bandlikka ko'maklashish markazlari atigi 248 ming kishini yoki 16,5 foizini ishga joylashtirgan. Buning asosiy sabablari ish faoliyatidagi eskirgan shakl va usullar hamda bandlik muammolarini hal etishdagi rasmiyatchilik bilan bog'liq. Ayniqsa, kasb-hunar kollejlari

⁶ Statistika agentligi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi: <https://stat.uz/uz/>

⁷ Statistika agentligi ma'lumotlari: <https://stat.uz/uz/>

bitiruvchilarini ishga joylashtirish bo'yicha uch tomonlama shartnomalarni amalga oshirish borasida ko'plab qo'shib yozish holatlari bartaraf etilmagan".

Bundan tashqari, sohaning dolzarbligidan kelib chiqib, O'zbekiston Respublikasining Prezidenti tomonidan 2017-yil 7-fevralda qabul qilingan "2017–2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi"da ham mazkur sohani rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Ya'ni, Harakatlar strategiyasining "Iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirishning ustuvor yo'nalishlari" nomli uchinchi yo'nalishida xizmat ko'rsatish sohasini jadal rivojlantirish, yalpi ichki mahsulotni shakllantirishda xizmatlarning o'rni va ulushini oshirish, ko'rsatilayotgan xizmatlar tarkibini, eng avvalo, ularning zamonaviy yuqori texnologik turlari hisobiga tubdan o'zgartirish eng muhim vazifalar sifatida belgilangan.

Undagi, "Har bir insonga o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishi uchun munosib sharoitlarni yaratish", deb nomlangan birinchi yo'nalish va "Barqaror iqtisodiy o'sish orqali aholi farovonligini ta'minlash" deb nomlangan ikkinchi yo'nalishdagi deyarli barcha islohotlar, shuningdek, qolgan uchta yo'nalishlarda ham muayyan faoliyat natijalari bevosita xizmatlar sohasini rivojlantirishga turtki bo'lib xizmat qiladi, ya'ni bu yo'nalishlardagi islohotlar xizmatlar sohasi bilan bog'liqlikda rivojlanib boradi.

Yuqoridagilarning barchasi, ushbu maqola mavzusi dolzarbligini yana bir bor asoslantiradi. Shak-shubhasiz, "O'zbekiston–2030 strategiyasi" doirasida belgilangan tadbirlarni amalga oshirish pirovardida, mamlakatimiz iqtisodiyotini xizmatlar sohasi bilan uzviy bog'liqlikda jadal rivojlantirish va diversifikatsiya qilishga erishiladi. Bir so'z bilan aytganda, "Halq manfaatlari yo'lida xizmat qilish" tamoyili ostida har tomonlama rivojlantirishga zarur poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-il 11-sentyabrdagi "“O'zbekiston–2030” strategiyasi to'g'risida”gi PF-158-son Farmoni // <https://lex.uz/docs/6600413>.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 10 maydagi "2012–2016-yillarda O'zbekiston Respublikasida xizmatlar sohasini rivojlantirish dasturi to'g'risida”gi PQ-1754-son qarori // <https://lex.uz/docs/2011220>.
3. Jahon savdo va rivojlanish tashkilotining (YUNKTAD) 2021-yil uchun global sharhi // <https://etradeforall.org>.
4. Бегалов Б.А., Мамадалиев О.Т. Реформы в сфере статистики, результаты и перспективы развития, Статистика и Экономика. Научно-практический экспертный журнал. Москва, 2021; 18(1):4-13. <https://doi.org/10.21686/2500-3925-2021-1-4-13>.
5. Маркс К. Теория прибавочной стоимости, ч. 1, К. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., изд. 2-е, т. 26, ч. 1, М., 1962, с.410.
6. Mamadaliyev O.T. "Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish jarayon-larining statistik tadqiqi (Namangan viloyati misolida)" mavzusidagi iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi, Toshkent, 2023. 30-42 b.
7. Xusanov, M.C. (2024). Milliy iqtisodiyotda xizmatlar sohasi rolining iqtisodiy-statistik tahlil qilish. Economics and Innovative Technologies, 12(2), 209-221.
8. Xusanov, M.C. (2024). Mamlakat iqtisodiyotida sog'liqni saqlash xizmatlari rolining iqtisodiy-statistik tahlil qilish. Akademicheskiye issledovaniya v sovremennoy nauke, 3(12), 117-121.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

